

Alexandra Lucia TEODORESCU¹

Democrația – regimul politic al compromisului

Democracy – the Political Regime of Compromise

Abstract: My paper will describe and explore the concept of compromise as it was analyzed by the Romanian politologist Alin Fumurescu and then, apply this concept on democracy, as a political regime. Furthermore, I will present the specific aspects of democracy as a regime of compromise in Romania, trying to figure out the real impact of social media on the democratic behaviour of citizens. Thus, compromise will be discussed both from the perspective of the government, as well as from the perspective of relations between citizens in the public sphere. Is compromise still possible in the technological era of social media or are we in a crisis of identity, as Fumurescu states in his book „Compromise: A Political and Philosophical History”?

Keywords: Compromise, democracy, identity, social media, public sphere.

Moto: „Am ajuns să mă confrunt zilnic cu problema trupurilor aflate în mișcare, cu necesitatea compromisului, cu arta de a sacrifica neesențialul pentru a păstra esențialul.”²

INTRODUCERE

În ultimii ani, am avut ocazia de a participa la o serie de campanii electorale într-un oraș mare din România. Aspectul cel mai frapant al acestei experiențe a constat în interacțiunea directă cu

¹ Senior Lecturer, PhD, „Dunărea de Jos” University of Galați, Romania, alexandra.teodorescu@ugal.ro.

² Mill, J.S., *Autobiography, The Collected Works*, University of Toronto Press, 1981, p. 87.

cetățenii, pe stradă, în parcuri, în spații publice. Constatarea empirică, nemijlocită, confirmată, însă, și de cifre statistice oficiale este că cetățenii sunt profund dezamăgiți de clasa politică, de partide și de candidați și, în prea multe cazuri, de democrație ca regim politic. Absenteismul masiv, numărul în scădere al celor implicați benevol în activitatea politică sunt simptomele principale ale acestei „boli”.³

Printre temele invocate de cetățeanul aflat față în față cu politicianul se numără corupția generalizată, dificultatea din ce în ce mai mare de a distinge între mesaje politice, doctrine, ideologii, inutilitatea gestului esențial pentru democrație, cel de a vota, și o neîncredere atotcuprinzătoare. Peisajul democrației românești e sumbru, mai ales la firul ierbii. Scopul acestui articol nu este de a investiga toate motivele de fapt ce stau la baza acestui stadiu al democrației de la noi, deși ar fi, poate, un bun subiect de carte.

În acest articol, pornind de la aceste constatări directe și personale, confirmate de cifre oficiale, interoghez ideea democrației ca regim politic al compromisului și modul în care democrația românească subzistă asaltului cotidian al realității.

Punctul de pornire a analizei este cartea politologului de origine română, profesor la Universitatea Austin, Texas, Alin Fumurescu. În 2013, Fumurescu publică lucrarea „*Compromise: a Political and Philosophical History*”, tradusă și în limba română, în 2019, de Doru Căstăian.⁴

Încă de la începutul cărții, Fumurescu expune ideea sa centrală despre compromis, ca idee politică prin excelență:

„(1) Compromisul în politică e bun atât timp cât e în beneficiul comunității; (2) O comunitate, orice comunitate – de la familie la popor – se formează, precum compromisul, cu o componentă „comercială”, de tranzacție și una afectivă, de sacrificiu mutual; (3) Dacă una dintre componente lipsește, mai bine te lipsești de compromis.”⁵

Citind aceste rânduri, m-a frapat înțelegerea faptului că interlocutorii mei din campania electorală vedeau, cel mai probabil,

³ Cornea O., Teodorașcu I., <https://romania.europalibera.org/a/cinci-motive-pentru-care-rom%C3%A2nii-sunt-tot-mai-dezam%C4%83gi%C8%9Bi-de-politic%C4%83/32136945.html>

⁴ Fumurescu, A., *Compromisul. O istorie politică și filozofică*, trad. Doru Căstăian, Editura Humanitas, București, 2019.

⁵ Fumurescu, A., *op. cit.*, p. 29.

compromisul în politică precum unul dintre motoarele corupției, nicidecum ca pe un instrument în scopul obținerii de beneficii pentru comunitate. Percepeau la reprezentanții lor politici doar componenta de tranzacție a eventualelor compromisuri și nicidecum pe cea de sacrificiu mutual. Concluzia lor sărea în ochi: mai bine te lipsești de compromis.

Această înțelegere a faptului că mulți dintre concetățenii mei nu vedeau regimul politic în care trăiau ca pe un regim prin definiție al compromisului, m-a făcut să mă întreb dacă democrația conține, prin esența sa, această fațetă a tranzacției și a sacrificiului pentru binele comun.

Democrația este definită ca un regim politic în care puterea este exercitată de popor, în mod direct (exemplul fiind cel al Atenei antice sau cel contemporan al Federației Elvețiene) sau în mod indirect, prin reprezentanți (exemple fiind toate democrațiile europene și occidentale). Prin urmare, democrația are nevoie de alegeri libere și corecte pentru a desemna reprezentanții, de mecanisme instituționale de control al puterii politice și de transparență în luarea deciziilor. Democrațiile moderne mai conțin o caracteristică esențială care le distinge de formele din Antichitate: drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor. De fapt, în logica modernă a reprezentării, scopul acesteia este tocmai de a constitui un mecanism cât mai eficient de protejare a acestor drepturi și libertăți.

Prin contrast, dictatura majorității este un tip de regim politic în care voința politică a celor mai mulți este impusă și celor ce compun minoritatea, ba chiar acest lucru se petrece prin încălcarea drepturilor și libertăților. Pentru a evita căderea democrației în dictatura majorității, instrumentul este statul de drept, adică acel sistem politic în care legile domnesc, nu voința arbitrară și schimbătoare a unei majorități.

Pornind de la ideea discutată de Fumurescu, aceea de politică – artă a compromisului și de la definiția simplă a democrației, am încercat să înțeleg dacă în România avem o altă viziune cu privire la relația dintre cele două.

În mod concret, sunt românii atât de dezamăgiți de compromisurile reprezentanților politici încât să aleagă, mai degrabă, o formă de escapism din democrație? Sunt românii, în calitate de cetățeni, dispuși să facă o serie de compromisuri în relațiile sociale, unii cu ceilalți, pentru a genera un bine comun?

1. CE ESTE COMPROMISUL?

„Compromisul este un cuvânt de origine latină care desemnează promisiunea reciprocă (com-promis) de a rezolva o dispută prin apelul la al treilea, care e imparțial, un *compromissarius* (...) Acesta are rolul unui reprezentant al părților implicate (...) compromisul rămânea singura alternativă la violența deschisă.”⁶

Având în minte această schemă simplă, putem vedea reprezentantul politic, din cadrul unei democrații, ca fiind acel *compromissarius* al cărui rol este să medieze și să echilibreze diversitatea copleșitoare de interese, dispute și conflicte din societate.

Alin Fumurescu analizează acest concept dintr-o dublă perspectivă, esențială pentru corecta înțelegere a compromisului: *forum internum* și *forum externum*.

Forul intern este rezervat conștiinței, autenticității și libertății; aici singurul arbitru este Dumnezeu. Forul extern este locul în care individul se identifica pe sine sau era identificat de alții prin faptul că aparținea uneia sau mai multor comunități. În această dualitate, omul medieval nu vedea nicio contradicție, pentru că avea drept model trinitatea divină: acceptând ideea că Dumnezeu este unul și trei în același timp și că Iisus e și divin și uman, el putea accepta deopotrivă că era unic și identic cu ceilalți. Astfel încât compromisul privea numai forum externum, era doar un instrument.⁷

Pentru Fumurescu, problema reprezentării este una crucială: în viziunea descendentă a reprezentării avem de-a face cu dreptul divin al regilor, pe când în cea ascendentă, cea democratică, puterea „urcă” de la popor către guvernanți, rolul lor fiind tocmai acela de a armoniza interesele și de a aplană conflictele, ca un *compromissores* profesionist.

Prin urmare, în democrație, mult huliții politicieni joacă un dublu rol important, pe de o parte, acela de a-i reprezenta pe cetățeni și, pe de altă parte, de a media interesele diverse ale acestora.

„Disponibilitatea pentru compromis e prezentă dacă și numai dacă va considera cealaltă parte ca fiind întru totul egală, cel puțin în ceea ce privește chestiunea în discuție. (...) compromisul e refuzat când e perceput ca amenințător în ceea ce privește unicitatea cuiva sau a grupului pe care îl reprezintă.”⁸

⁶ Fumurescu, A., *op. cit.*, p. 29.

⁷ *Ibidem*, p. 49.

⁸ *Ibidem*, p. 67.

Înțelegem, deci, că problema compromisului este una a tensiunii dintre modul în care individul se percepe pe sine, cel în care este perceput de cei din jur și a grupului din care afirmă că face parte.

Aceste multiple paliere pe care acționează compromisul determină o dificultate semnificativă în a judeca un compromis din exterior, de pe o poziție pretins obiectivă. Care este, în acest caz, mecanismul prin care putem evalua, cât mai corect, un compromis politic, în sensul tare al cuvântului? De ce electoratul român concluzionează aspru că majoritatea compromisurilor reprezentanților politici sunt compromisuri putrede?

Răspunsul îl găsim tot în cuvintele lui Fumurescu:

„Problema fundamentală ridicată de conceptul de compromis în politică este problema normativă – conexiunea cu moralitatea.”⁹

2. ESTE ROMÂNIA LOCUL ÎN CARE COMPROMISUL POLITIC S-A „COMPROMIS”?

În contextul acesta, trebuie să analizăm cum arată un compromis politic care nu compromite. Deși compromisul apare, în lunga istorie a ideilor, ca o inovație pozitivă, de evitare a rezolvării violente a conflictelor, în era contemporană, reputația sa nu mai pare a fi atât de bună, tocmai din cauza faptului că pare să amenințe o serie de valori morale pe care indivizii le evaluează ca fiind importante.

În istoria recentă, românii au văzut cum reprezentanții lor politici fac compromisuri pentru a ajunge la putere sau pentru a se menține acolo, ignorând de multe ori mandatul primit prin vot sau doctrina sub simbolul căreia se prezintă public. Astfel, aceștia fac un compromis în forul interior, unul care le modifică identitatea. Mai mult, rezultatul compromisului este judecat negativ, fără rezultate concrete, pozitive în viața cotidiană a cetățeanului. Prin urmare, compromisurile politice par a fi „putrede” atât moral, prin încălcarea identității, cât și în plan pragmatic.

Faptul că democrația a fost prezentată ca fiind regimul definit de „arta compromisului”, iar compromisul rezultat este o deziluzie, duce la concluzia dramatică: poate nu democrația este ceea ce ne trebuie. Nevoia de reper moral, de instanță a dreptății (nu neapărat de instanță de judecată) și de identitate împărtășită generează această dezamăgire profundă cu privire la compromis, care duce la deconectarea de regimul democratic.

⁹ *Ibidem*, p. 101.

În acest sens, elementul esențial în discuția despre compromis, așa cum este discutat de Fumurescu, este asumția egalității dintre oameni.

„Respingerea compromisului se bazează pe asumția contrară, și anume că opiniile oamenilor nu sunt toate de aceeași valoare. Cei care cred în compromis cred că fiecare are ceva valoros de oferit și că oamenii sunt cu toții failibili, pe când aceia care resping compromisul cred că numai un grup, cum ar fi o națiune sau o anumită clasă socială sau chiar numai un anumit individ are ceva prețios de oferit și că acest grup sau individ este infailibil.”¹⁰

Este, de asemenea, adevărat că apartenența individului la diverse comunități (familia, țara, profesia etc.) îl face să fie un personaj eminamente politic, prin aceea că nu poate trăi decât împreună cu ceilalți. Însă, principiile moralității care domnesc în forul interior trebuie să fie reflectate și în cel exterior, aliniind astfel multiplele fațete ale identității sale. Această aliniere, coordonare, armonie a celor două foruri este greu de observat în politica românească.

De aici decurge distanțarea dintre cetățeni și viața politică reală, cu tot ceea ce implică ea, de la militantism la alegeri. Această distanțare constituie un pericol real pentru democrație așa cum o știm, pentru că face să dispară din scenă personajul principal, cetățeanul. De la el provine suveranitatea, el acordă legitimitatea reprezentantului, deci dispariția sa din ecuația democratică determină o anomalie, aceea a reprezentanților fără constituenți.

„Dacă este să credem că fiecare individ poate fi reprezentat pe deplin, ar trebui să înțelegem că nu există politicianul care să satisfacă atât de mulți indivizi diferiți, care se identifică pe sine în moduri atât de variate. Frustrarea lor este reală, fundamentele convingerilor lor nu sunt. Dacă aceste premise sunt corecte, atunci actuala criză a reprezentării este, de fapt, o criză a autoreprezentării.”¹¹

Există vreo soluție la această dilemă?

Propunerea lui Alin Fumurescu este o reprezentare a discursurilor, mai degrabă decât a eurilor.

Dacă voințele individuale sunt atât de arbitrar și diferite și nu există politicianul care să le poată reprezenta pe toate, principiul democrației reprezentative trebuie să aibă alt reper: rațiunea binelui comun. Efortul, de ambele părți, atât al cetățeanului, cât și al reprezentantului politic, este acela de a identifica acest bine comun și de a-l susține. Componenta de sacrificiu a compromisului apare, în

¹⁰ *Ibidem*, p. 126.

¹¹ *Ibidem*, p. 469.

acest moment, în prim plan: sacrificarea unor interese personale pentru interesul comun. Desigur, așteptarea legitimă a cetățeanului este de a primi un exemplu în acest sens de la politician. Dacă scopul acestuia este reprezentarea politică, aceasta presupune un comportament etic (orientat spre exterior), nu doar unul moral (orientat spre interior).

CONCLUZII

Compromisul este inextricabil legat de viața democratică. Este modul prin care se ajunge la calea de mijloc, cea pe care se află, de cele mai multe ori, binele comun. Dacă admitem că binele comun, în respectul libertății individuale, este scopul oricărui regim politic legitim, trebuie să ne „antrenăm” instrumentul compromisului: să îl facem, noi între noi, ca cetățeni, noi și reprezentanții noștri politici, aceștia între ei, de pe poziții egale dar care să nu ignore apartenențele noastre la o comunitate sau alta. Faptul că România a cunoscut mai degrabă compromisuri „putrede” a condus la discreditarea acestui instrument, aruncând cetățenii într-un cerc vicios în care deconectarea de la vot, de la implicare politică deschide ușa ideilor totalitare. Românii se refugiază în mediile sociale, aderă acolo pe deplin la comunități de idei și valori, evadând din realitatea politică în care compromisul pare mereu murdar, imoral, inefficient.

Dar vorbele lui Mill, din motto, sunt revelatoare: oricât am vrea să scăpăm din această realitate greu de dus, „a trupurilor aflate în mișcare” și a compromisurilor pe care trebuie să le facem dacă vrem să trăim împreună, realitatea se răzbună mereu dacă încerci să o ignori.

BIBLIOGRAFIE

- Cornea O., Teodorașcu I., *Cinci motive pentru care românii sunt tot mai dezamăgiți de politică*, <https://romania.europalibera.org/a/cinci-motive-pentru-care-rom%C3%A2nii-sunt-tot-mai-dezam%C4%83gi%C8%9Bi-de-politic%C4%83/32136945.html>, consultat februarie 2025;
- Fumurescu, A., *Compromisul. O istorie politică și filozofică*, trad. Doru Căstăian, Editura Humanitas, București, 2019;

- Macintyre, A., *Tratat de morală. După virtute*, Editura Humanitas, București, 1998;
- Margalit, A., *On Compromise and Rotten Compromises*, Princeton University Press, 2010;
- Mill, J.S., *Autobiography, The Collected Works*, University of Toronto Press, 1981.